

УДК 340.0

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.14>

ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПРАВОУТВОРЕННІ УКРАЇНИ

Осауленко В.Т.,

здобувач третього освітньо-наукового рівня «Доктор філософії»

Приватного вищого навчального закладу

«Європейський університет»

ORCID: 0009-0001-9985-9442

Осауленко В.Т. Виклики та тенденції в сучасному правоутворенні України.

Автором в статті відзначено актуальність наукового пізнання питань місця особливостей сучасного правоутворення, які запропоновано узагальнити в межах відповідних викликів та тенденцій розвитку. Тому мету дослідження визначено як виокремлення та характеристика викликів, які сьогодні існують в механізмі правоутворення в Україні, а також встановлення тенденцій розвитку правоутворення.

Відзначено, що актуальність наукового дослідження наявних викликів та тенденцій в сучасному правоутворенні в Україні обумовлюється низкою важливих чинників, які впливають на вітчизняну правову систему, суспільство і державу. Основні аспекти, що підкреслюють актуальність досліджень у сфері правоутворення, а отже підкреслюють актуальність цієї теми наукової роботи наступні. Наукові дослідження особливостей сучасного правоутворення в Україні потенційно націлені на забезпечення ефективності та дієвості правової системи. Якість і ефективність правової системи прямо залежать від механізму правоутворення, який визначає, наскільки швидко та адекватно закони відповідають потребам суспільства та викликам сучасності. Дослідження правоутворення допомагають створювати дієвіші правові акти, що можуть швидше адаптуватися до змін у суспільстві, а вивчення його викликів та тенденцій, які визначають правоутворення – потенційно спроможне посилити практику творення права, його відповідність сучасним потребам суспільного життя.

На підставі аналізу доктринальних уявлень на питання особливостей сучасного правоутворення в Україні, з'ясовано, що сучасні виклики та тенденції у механізмі правотворення в Україні відображають вплив як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які можливо узагальнити в межах наступних блоків: 1) євроінтеграція та гармонізація законодавства України; 2) децентралізація влади та розвиток місцевого самоврядування; 3) цифровізація правотворчості, що супроводжується необхідністю захисту персональних даних, кібербезпеки та регулювання цифрових послуг, що потребує швидкої адаптації правової системи до нових технологій; 4) підвищення ролі громадянського суспільства у правотворчості; 5) мінімізація впливу корупційних факторів на процес підготовки та ухвалення правотворчих актів; 6) підвищення ефективності та прозорості правотворчого процесу; 7) посилення міжнародного співробітництва та імплементація міжнародних зобов'язань; 8) врахування судової практики у правотворчості, що супроводжується необхідністю узгодження правотворчості з існуючими прецедентами та рішеннями Європейського суду з прав людини, що сприяє єдності правової практики.

Підсумовано, що сучасне правотворення в Україні відзначається необхідністю поєднувати європейські стандарти, цифрові технології та забезпечувати більшу прозорість і участь громадськості у правовому процесі.

Ключові слова: правотворчість, нормотворчість, держава, сучасні виклики, тенденції розвитку правотворчості.

Osaulenko V.T. Challenges and trends in Ukrainian modern law-formation.

In the article, the author noted the relevance of scientific knowledge of the issues of the location of the peculiarities of modern law-making, which are proposed to be summarized within the limits of the relevant challenges and development trends. Therefore, the purpose of the study is defined as identifying

and characterizing the challenges that exist today in the mechanism of law-making in Ukraine, as well as establishing trends in the development of law-making.

It is noted that the relevance of the scientific study of existing challenges and trends in modern law-making in Ukraine is determined by a number of important factors that affect the domestic legal system, society and the state. The main aspects that emphasize the relevance of research in the field of law-making, and therefore emphasize the relevance of this topic of scientific work, are as follows. Scientific studies of the peculiarities of modern law-making in Ukraine are potentially aimed at ensuring the efficiency and effectiveness of the legal system. The quality and effectiveness of the legal system directly depend on the law-making mechanism, which determines how quickly and adequately laws respond to the needs of society and the challenges of modern times. Research on law-making helps to create more effective legal acts that can adapt more quickly to changes in society, and the study of its challenges and trends that determine law-making is potentially capable of strengthening the practice of law-making, its compliance with the modern needs of social life.

Based on the analysis of doctrinal ideas on the specifics of modern law-making in Ukraine, it was found that modern challenges and trends in the mechanism of law-making in Ukraine reflect the influence of both internal and external factors, which can be summarized within the following blocks: 1) European integration and harmonization legislation of Ukraine; 2) decentralization of power and development of local self-government; 3) digitalization of law-making, which is accompanied by the need to protect personal data, cyber security and regulation of digital services, which requires rapid adaptation of the legal system to new technologies; 4) increasing the role of civil society in law-making; 5) minimization of the influence of corruption-inducing factors on the process of preparation and adoption of law-making acts; 6) increasing the efficiency and transparency of the law-making process; 7) strengthening of international cooperation and implementation of international obligations; 8) consideration of judicial practice in law-making, which is accompanied by the need to harmonize law-making with existing precedents and decisions of the European Court of Human Rights, which contributes to the unity of legal practice.

It was concluded that modern law-making in Ukraine is marked by the need to combine European standards, digital technologies and ensure greater transparency and public participation in the legal process.

Key words: law-making, rule-making, the state, modern challenges, trends in the development of law-making.

Постановка проблеми. Актуальність наукового дослідження наявних викликів та тенденцій в сучасному правотворенні України обумовлюється низкою важливих чинників, які впливають на вітчизняну правову систему, суспільство і державу. Основні аспекти, що підкреслюють актуальність досліджень у сфері правотворення, а отже підкреслюють актуальність цієї теми наукової роботи, наступні.

По-перше, наукові дослідження особливостей сучасного правотворення в Україні потенційно націлені на забезпечення ефективності та дієвості правової системи. Якість і ефективність правової системи прямо залежать від механізму правотворення, який визначає, наскільки адекватно закони відповідають потребам суспільства та викликам сучасності. Дослідження правотворення допомагають створювати дієвіші правові акти, що можуть швидше адаптуватися до змін у суспільстві, а вивчення його викликів та тенденцій, які визначають правотворення – потенційно спроможне посилити практику творення права, його відповідність сучасним потребам суспільного життя.

По-друге, вивчення викликів та тенденцій сучасного правотворення відбуватиметься в розрізі особливостей наявних глобальних викликів та інтеграційних процесів. Процеси глобалізації, інтеграція до міжнародних структур, зокрема Європейського Союзу, вимагають гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Дослідження у сфері правотворення допомагають виявити і врахувати кращі світові практики, сприяти правовій інтеграції та забезпечити відповідність українських норм міжнародним стандартам.

По-третє, розвиток правової держави та верховенства права неможливі без ґрунтовних досліджень різних аспектів правотворення, особливо викликів, котрі на нього впливають та тенденцій розвитку. Актуальність тематики цієї наукової роботи визначається потребою забезпечення верховенства права, справедливості та правової безпеки. Наукові розробки допомагають вибудувати

ефективну модель, в якій закони реально здатні захистити права громадян, встановити справедливий порядок і зміцнити правові інститути.

По-четверте, правоутворення є важливим інструментом для захисту прав і свобод людини, тому наукові дослідження правоутворення дозволяють створювати такі правові механізми, які враховують інтереси громадян, забезпечують їхню правову захищеність і можливість для реалізації прав на справедливий суд, захист від дискримінації тощо.

По-п'яте, сучасні особливості функціонування правоутворення зумовлюють необхідність більш активного залучення громадянського суспільства до механізмів правоутворення. Тому актуальним є дослідження шляхів підвищення рівня активності участі громадян і громадських організацій у правотворчому процесі, що сприятиме демократизації законодавства та правової системи в цілому. Завдяки науковим підходам можна розробити методи, які дозволяють громадськості бути активними учасниками правотворчого процесу, що підвищує рівень довіри до влади.

По-шосте, розвиток цифрових та інноваційних технологій у правотворенні вимагає адаптації правової системи до нових реалій. Дослідження правоутворення у сфері цифровізації допомагають створювати правові рамки для таких нових сфер, як електронні послуги, цифровий захист даних, кібербезпека та інші.

По-сьоме, тематика цієї наукової роботи є важливою з огляду на практичну потребу істотного підвищення якості правотворчих актів в Україні. Сучасне суспільство потребує зрозумілих, стабільних і справедливих законів, які були б зрозумілими для громадян та зручними для виконання. Дослідження механізмів правоутворення дозволяють вдосконалити якість нормативних актів, уникати юридичних колізій і зробити законодавство більш структурованим та ефективним.

Таким чином, актуальність наукового дослідження правоутворення обумовлена потребою адаптації до сучасних викликів, забезпечення захисту прав людини, ефективності правової системи, підвищення якості законодавства та демократизації правотворчого процесу. Тому вважаємо важливим та витребуваним дослідження сучасних викликів та тенденцій, які стоять перед вітчизняним механізмом правоутворення.

Стан наукової розробки теми наукової роботи. В юридичній доктрині питання специфіки сучасного правоутворення в Україні становили предмет наукового пошуку насамперед представників теорії права, а саме: Т. Дідича Ж. Дзейко, М. Козюбри, Н. Пархоменко, О. Петришина, З. Порорелової та інших. Проте динаміка розвитку правоутворення та викликів, з якими воно стикається змінюють досить швидко, що потребує як оновлення таких наукових досліджень, так і ґрунтовного переосмислення наявних.

З урахуванням вищезазначеного, **метою цієї наукової роботи** є виокремлення та характеристика викликів, які сьогодні існують в механізмі правоутворення в Україні, а також встановлення тенденцій розвитку правоутворення.

Виклад основного матеріалу. Питання сучасного правоутворення досліджували як українські, так і зарубіжні вчені, враховуючи швидкі зміни у правовій сфері, пов'язані з глобалізацією, цифровізацією, інтеграційними процесами та реформуванням правової системи. Варто відзначити, що такі особливості сучасного правоутворення вченими розкривають епізодично, переважно акцентується увага на деяких з них та не проводиться їх широке узагальнення та аналіз. На переконання Н. Оніщенко, сучасні виклики, які стоять перед вітчизняним правоутворенням зводяться до проблем забезпечення верховенства права, адаптації законодавства до міжнародних стандартів і викликів, пов'язаних з євроінтеграцією [1, с. 320-321]. В свою чергу, В. Тернавська фокусує увагу на проблемах трансформації правотворчого процесу під впливом глобалізації та міжнародного права. Вчена досліджує, як сучасне правоутворення реагує на глобальні виклики та як інтеграційні процеси змінюють національне законодавство [2, с. 96-97]. В свою чергу, Ю. Шемшученко в своїх наукових дослідженнях аналізує особливості української правотворчості на етапі реформування державного апарату, характеризує роль антикорупційного законодавства як фактору правоутворення, децентралізацію та механізми громадського контролю у формуванні нормативних актів [3, с. 7]. На переконання О. Кібенко, до сучасних викликів вітчизняного правоутворення належить зміна ролі форм правоутворення, особливо в частині посилення ролі судової правотворчості, яка поступово стає важливим елементом правової системи [4].

Варто згадати і погляди О. Ющика, який один з перших у вітчизняній юридичній науці поставив питання наявності викликів правотворчості, до яких відносив посилення полісуб'єктності правотворчості, трансформацію ролі громадянського суспільства у правотворчості, а також де-

тально аналізує особливості правотворення в умовах сучасних соціальних змін та демократизації [5, с. 18–20]. Заслужують на окремий аналіз і погляди Т. Дідича, який аналізує основи правотворення і відзначає особливості трансформації ролі держави в забезпеченні верховенства права та захисті прав людини. Його роботи також розглядають важливість громадської участі та прозорості у правотворчому процесі [6, с. 29]. Також М. Козюбра звертає увагу на роль судової влади у правотворчому процесі, акцентуючи увагу на значенні судових рішень і принципів прецедентного права. Він також аналізує європейські стандарти і їх вплив на українське законодавство [7, с. 8-9]. В свою чергу, П. Клімушин досліджує вплив цифрових технологій на процеси правотворення та правозастосування, аналізує розвиток електронного врядування та цифрової участі громадян у правотворчому процесі [8, с. 34–36].

Вказані дослідники та їхні праці охоплюють широкий спектр проблем сучасного правоутворення, зокрема адаптацію законодавства до міжнародних норм, децентралізацію, цифровізацію, роль громадянського суспільства та судової правотворчості. Їхні роботи мають значний вплив на розвиток правової науки та слугують основою для подальших реформ у сфері правотворення. Проте до проблематики, що піднята в цій науковій статті, важливо підійти комплексно та узагальнити виклики, з якими сього стикається вітчизняний механізм правоутворення та тенденції розвитку правоутворення, яке адаптується під відповідні запити, сформовані у суспільстві.

Висновки. Сучасні виклики та тенденції в механізмі правотворення України відображають вплив як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які можливо узагальнити в межах наступних блоків:

- 1) євроінтеграція та гармонізація законодавства України, що зумовлює необхідність адаптувати українське законодавство до стандартів Європейського Союзу вимагає швидкого і системного оновлення нормативної бази. Це включає не тільки формальне узгодження норм, але й реальне впровадження європейських стандартів. Тому тенденцією розвитку правоутворення є утворення правових інституцій та прийняття законів, які відповідають вимогам ЄС, зокрема у сфері захисту прав людини, антикорупційної політики, екологічного законодавства. Зростає кількість актів, розроблених у співпраці з європейськими партнерами, які підсилюють інтеграційні процеси;
- 2) децентралізація влади та розвиток місцевого самоврядування. Зокрема посилення децентралізації передбачає передачу повноважень на місця, що вимагає ефективного правового регулювання нових органів влади, їхніх повноважень та відповідальності. Тому тенденцією сучасного механізму правоутворення є активний розвиток місцевої та муніципальної нормотворчості, створення правових актів, що регулюють діяльність громад. Це включає зміцнення автономії місцевого самоврядування, що робить правотворчість більш гнучкою і адаптованою до потреб громадян на місцевому рівні.
- 3) цифровізація правотворчості, що супроводжується необхідністю захисту персональних даних, кібербезпеки та регулювання цифрових послуг, що потребує швидкої адаптації правової системи до нових технологій. Тому ще одною тенденцією розвитку механізму сучасного правоутворення є впровадження електронного врядування та цифрових сервісів, які роблять доступ до законодавства та участь у правотворчому процесі більш доступними для громадян; розвиток електронних систем подачі законодавчих ініціатив, які прискорюють процес нормотворення;
- 4) підвищення ролі громадянського суспільства у правотворчості, зокрема громадські організації та суспільство загалом вимагають більшої прозорості та участі у правотворчості, що потребує вдосконалення механізмів громадського контролю. Тому сьогодні ми спостерігаємо збільшення кількості громадських обговорень, консультацій, відкритих слухань, а також впровадження механізмів електронного врядування, що дозволяє громадянам активніше долучатися до правотворчого процесу.
- 5) мінімізація впливу корупційних факторів на процес підготовки та ухвалення правотворчих актів. Сьогодні корупція залишається суттєвою проблемою, що вимагає ефективних правових інструментів для її подолання;
- 6) підвищення ефективності та прозорості правотворчого процесу. Наявні бюрократизм, недосконалість правотворчих процедур, обмеження доступу громадян до правотворчої інформації. Все це зумовлює доцільність впровадження автоматизованих систем у правотворчій діяльності, що робить процес правотворення більш прозорим та доступним для громадськості;

- 7) посилення міжнародного співробітництва та імплементація міжнародних зобов'язань. Ключовим викликом механізму сучасного правоутворення є війна та воєнний стан в нашій країні. Тому сьогодні ключовою тенденцією розвитку правоутворення є націленість на посилення правового захисту прав людини в контексті конфліктів, прийняття правотворчих актів, спрямованих на захист прав внутрішньо переміщених осіб, осіб, що постраждали від військових дій, а також реалізація зобов'язань перед міжнародними партнерами щодо проведення реформ;
- 8) врахування судової практики у правотворчості, що супроводжується необхідністю узгодження правотворчості з існуючими прецедентами та рішеннями Європейського суду з прав людини, що сприяє єдності правової практики. Тому сьогодні важливо поступово інтегрувати прецедентне право у правову систему, коли практика судів стає важливим джерелом для формування нових норм і змін у законодавстві.

Таким чином, сучасне правотворення в Україні відзначається необхідністю поєднувати європейські стандарти, цифрові технології та забезпечувати більшу прозорість і участь громадськості у правовому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Оніщенко Н. Правотворчість: від методологічних засад до практичного призначення. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № 150. С. 318–325. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2992>.
2. Тернавська В.М. Пправотворчість держави в умовах глобалізації та глокалізації як основних тенденцій у праві. *Нове українське право*. 2024. № 2. С. 95–101.
3. Шемшученко Ю.С. Теоретичні проблеми державознавства і правознавства в умовах глобалізації. *Національна держава і право в умовах глобалізації: зб. наук. ст.* Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. С. 3–8.
4. Кібенко О. «Перспективна дія правового висновку (позиції) Верховного Суду: чи доцільно запровадити в Україні». *Судово-юридична газета*, 3 березня 2020 р. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/162411-perspektivna-diya-pravovogo-visnovku-pozitsiyi-verkhovnogo-sudu-chi-dotsilno-zaprovoditi-v-ukrayini> (дата звернення: 18.04.2024).
5. Ющик О.І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні: монографія. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. 190 с.
6. Дідич Т.О. Розвиток правоутворення в Україні як основа реформування правової системи. *Актуальні питання реформування правової системи: зб. матер. XIV Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 16–17 червня 2017 р.)*. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. С. 27–29.
7. Козюбра М.І. Загальнотеоретичне правознавство в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 193. С. 3–11.
8. Клімушин П.С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. 312 с.